

Валентина КУЗЬМЕНКО,
вчитель-методист
Новомиколаївської ЗОШ І–ІІІ ст.
Скадовського р-ну Херсонської обл.

Слова з прямим і переносним значенням

(3 клас)

Тема уроку "Слова з прямим і переносним значенням" – ключова, на мою думку, для формування естетичних поглядів і смаків дітей. Адже вона розкриває таїну мистецтва і не лише мистецтва слова – художньої літератури та всіх жанрів фольклору, а також допомагає зрозуміти інші види творчої діяльності – музику, живопис, скульптуру...

Без засвоєння, осмислення, без спроби практично застосувати можливості переносного вживання слів у сучасній українській мові у подальшому навчанні малозрозумілими термінами для учнів залишаться навіть основні тропи – епітети, метафори, порівняння, алегорія...

Пропоную колегам для обговорення і дискусії свій урок на цю тему.

М е т а. Формувати в учнів уміння розпізнавати пряме й переносне значення слів; розвивати вміння вживати в мовленні слова в переносному значенні, збагачувати словниковий запас; виховувати любов до рідної мови.

Методичне та дидактичне забезпечення: листочки, картки зі словами, королева слів, картки для роботи в групах, відеозапис "Осінь", вірші про мову, загадки, малюнок жайворонка, листочки жовтого й червоного кольорів.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Міжпредметні зв'язки: читання.

Форми і методи: практичні вправи, гра, ілюстративний матеріал, вправа "очікування", бесіда-розповідь, робота в групах, індивідуальна, колективна.

Хід уроку

І. Організація класу.

У колі дружно привітайся: "Добрий день!"

Вліво, вправо повертайся: "Добрий день!"

Друзям широко усміхайся і роботи не лякайся:
"Добрий день!"

– Сьогодні у нас урок української мови. Пропоную усім ознайомитися з планом роботи.

1. Очікування.
2. Гра "Каліграфічна хвилинка".

3. Незвичайний гість.
4. Робота з підручником.
5. Робота в групах.
6. Презентація роботи.
7. Підсумок уроку.

1. Вправа "Очікування".

– Вісімнадцяте жовтня.

Класна робота.

– Поясніть назву місяця.

– А тепер назвіть найкрасивіше явище природи, яке відрізняє осінь від інших пір року. (Падоліст–листопад).

– Падоліст залишив таку красу в нашому класі! Кожен з вас упіймав листочок. Прислухайтеся до нього. Він підкаже вам, що ви "очікуєте" від сьогоднішнього уроку.

Очікування учнів.

– Я очікую, що ви злагоджено працюватимете в групах і вам буде комфортно на уроці. Ваше мовлення збагатиться образними словами й виразами.

– Ми сплели осінній букет.

2. Гра "Хто більше".

Каліграфічна хвилинка.

– Послухаємо розповідь про цю пташку.

З букв скласти й записати каліграфічно інші слова.

Жар, ворона, край, нора, кора, рак, ранок, корона.

Звучить спів пташок.

II. Мотивація навчальної діяльності, повідомлення теми й мети уроку.

Розповідь учителя.

– Куди ми потрапили?

– У сад, але незвичайний. Я вже чую, як шепочуть слова...

– Сьогодні ми познайомимося зі словами нашої рідної мови. Бо "той лиш пошани достойний, хто мову шанує свою". Послухайте, як гарно сказано про мову.

III. Актуалізація опорних знань.

1. Учні читають напам'ять вірші про мову.

2. Прочитаймо разом девіз нашого уроку (на дошці).

Розцвітай же, слово,

І в родині, і у школі.

Й на заводі, і у полі

Пречудесне, пречудове

Розцвітай же, слово.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу.

1. Незвичайний гість.

К о р о л е в а. Хтось мене тут кликав?

В ч и т е л ь. Та ми ніби нікого не кликали.

К о р о л е в а. Як не кликали? Ввійшли в мое королівство, такі гарні слова читали і не кликали.

В ч и т е л ь. А що за королівство?

К о р о л е в а. Роздивіться, ви ж потрапили в королівство слів. А я його королева.

В ч и т е л ь. Вибачте, Ваша величносте! Ой! А що це за острів?

К о р о л е в а. Острів цей називається Лексика. Лексика – це наука про значення слів. Коли ви вже потрапили до мого королівства, то ходімо зі мною. Я познайомлю вас зі своїми друзями – словами.

Пропоную об'єднатися вам у три групи (за рядами).

Завдання: пояснити, що означають сполучення слів. Скласти речення. Даю вам дві хвилини. Словосполучення у кошику: *золоте серце* (1 ряд), *золоті руки* (2 ряд), *золотий дощ* (3 ряд).

2. Презентація роботи груп.

К о р о л е в а. Ці сполучення слів ужиті в переносному значенні.

В ч и т е л ь. Складіть словосполучення, коли слово *золотий* вживається в прямому значенні. (*Золотий годинник, зуб, ланцюжок, золота монета*).

К о р о л е в а. Молодці, діти! Я не прошуюсь з вами, бо ми дуже часто будемо зустрічатися на сторінках книжок, на уроках української мови. До нових зустрічей!

В ч и т е л ь. Отже, ми продовжуємо працювати над словами, що вживаються як у прямому, так і переносному значенні.

3. Динамічна пауза.

Усміхаюся сонечку:

– Здрастуй, золоте!

Усміхаюся квіточці:

– Хай вона цвіте!

Усміхаюся дощику:

– Лийся, мов з відра!

Друзям усміхаюся,

Зичу їм добра.

– Яке словосполучення із словом *золоте* почули?

– У якому значенні воно вживається?

4. Робота з підручником.

Теоретичний матеріал. Правило, с. 57. Вправа 124. Прочитати вірш.

Словникова робота.

Діброва – листяний ліс, у якому переважають дуби.

– Які слова вжито в переносному значенні?

Назвати підмет і присудок. Списати вірш.

5. Відгадати загадку.

Жовте листячко летить.

Під ногами шелестить,

Сонце вже не припікає,

Коли, діти, це буває? (Восени).

6. Робота з текстом. Вправа 125.

Прочитати. До якого стилю мовлення можна віднести цей текст? (Художнього).

Пояснити значення виділених слів: пряме чи переносне?

Списати текст. Підкреслити підмет і присудок у другому й третьому реченнях. (З коментуванням).

Додаткові запитання:

- Що таке підмет?
- Що таке присудок?
- Члени речення?
- Основа речення?

7. Розвиток зв'язного мовлення. Робота в групах.

– Розглянути красу осінньої природи (відеокадр "Осінь").

– Пропоную об'єднатися у дві групи за кольором листочків.

I група складає твір про осінь, вживаючи подані слова (*прийшла, золота, прикрашає, танцюють, проводжає, сумує*).

II група складає твір про осінь, вживаючи подані

слова (*настала, жовті, червоні, сині, опадає, відлітають*) – 4 хвилини на роботу .

Презентація роботи груп.

– Які слова переважають у тексті?

V. Підсумок уроку.

– У якому значенні можуть вживатися слова?

Назви слова в переносному значенні.

Сумує мати, сумує ліс; гостре слово, гострий ніж; срібне волосся, срібна тарілка; холодна вода, холодний погляд.

Домашнє завдання.

Вивчити правило, с. 57. Вправа 127.

Дібрати слова порівняння.

Дослідити, в якому значенні вживаються слова у науково-популярному стилі мовлення та в художньому.

